

راهبردهای بهره‌مندی از فرصت‌های بالقوه مهم همکاری ایران و عربستان در حوزه انرژی

معصومه سادات سجادی^۱

چکیده

روابط ایران و عربستان سعودی همواره تحت تأثیر رقابت راهبردی متحول شده است. در دهه اخیر، رقابت راهبردی دو کشور چنان شدید بود که به قطع روابط رسمی منجر شد و دو کشور مدت زیادی در وضعیت عدم ارتباط قرار داشتند. توافق اخیر به دست آمده میان دو کشور از جنبه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی و ژئوپلیتیکی حائز اهمیت فراوان است. هوشمندی و داشتن ابتکار عمل در استفاده از ظرفیت‌های ممکن همکاری نیازمند تعامل دستگاه‌های مختلف تصمیم‌ساز کشور است؛ هرچند نباید فراموش کرد که عربستان ایران را به عنوان رقیب منطقه‌ای در حوزه‌های مختلف می‌بیند که کنترل یا مهار سیاست‌های آن برای این کشور همچنان موضوعیت دارد. زمینه‌های همکاری بالقوه‌ای درباره انرژی میان دو کشور وجود دارد که بکارگیری ابتکارات در این راستا به توسعه همه‌جانبه روابط دو کشور منجر می‌شود. این زمینه‌های بالقوه شامل ۱- امکان صادرات گاز ایران به کشورهای هم‌جوار، ۲- توسعه میدان مشترک گازی آرش میان ایران، عربستان و کویت، ۳- تعامل سازنده در سازمان اوپک، ۴- همکاری در حل مناقشات منطقه‌ای در حوزه انرژی، ۵- سرمایه‌گذاری در بالادست و پایین‌دست صنعت نفت ایران، ۶- همکاری در زمینه انرژی هسته‌ای، ۷- امکان صادرات خدمات فنی و مهندسی در زیرساخت‌های برق، ۸- توسعه زیرساخت‌های انرژی از جمله خطوط لوله، ۹- همکاری در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر و ۱۰- منافع مشترک لجستیکی دو کشور است. در خاتمه برای اثربخشی بیشتر در عملیاتی کردن فرصت‌های بالقوه همکاری، «احصا و اولویت‌بندی فرصت‌های همکاری با عربستان در زمینه انرژی» و «توجه کافی به محدودیت‌های ناشی از تحریم‌ها در طراحی سیاست‌های همکاری مشترک» می‌تواند مدنظر قرار گیرد.

واژگان کلیدی: صادرات گاز، توافق ایران و عربستان، زیرساخت‌های انرژی

مقدمه

جایگاه ویژه‌ای در حوزه انرژی برخوردار است.

قابلیت‌های فنی، حرفه‌ای، فناوری و اقتصادی ایران به گونه‌ای است که در اقتصاد انرژی جهانی نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کند.

ایران با برخورداری از موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک و با داشتن ذخایر عظیم نفت و گاز در

امروزه کشورها با بهره‌مندی از دیپلماسی انرژی می‌کوشند تا حد امکان، منافع و امنیت انرژی خود را در این عرصه تأمین کنند. از آنجاکه ایران دارای ذخایر انرژی گسترده‌ای است و میادین نفت و گاز وسیعی دارد، در میان کشورهای مختلف جهان از موقعیت و

دارد. روابط تجاری چین با ایران به‌ویژه در فرایند میانجیگری اهمیت داشت؛ روابطی که حدود ۳۰ درصد از تجارت خارجی ایران را تشکیل می‌دهند. چین هم‌زمان یکی از بزرگ‌ترین مصرف‌کنندگان نفت عربستان سعودی است. با توجه به اینکه میانجیگری چین در بازسازی روابط ایران و عربستان بر اساس سازوکارهای اقتصاد و سیاست جهانی شکل گرفته است، می‌توان میزان اثربخشی آن بر اقتصاد، سیاست و امنیت منطقه‌ای را نسبتاً پایدار و تعیین‌کننده دانست.

نظر به اهمیت بررسی نظام‌مند فرصت‌های بالقوه همکاری انرژی دو کشور و احصای ملاحظات مهم مترتب بر موضوع مورد بررسی، این تحقیق به این موضوع اختصاص یافته است. چهارچوب تحقیق بدین صورت است که پس از مقدمه، مهم‌ترین زمینه‌های بالقوه همکاری میان ایران و عربستان در حوزه انرژی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش دوم، ملاحظات مهم امنیت انرژی درباره موضوع تحقیق تبیین می‌شود. در خاتمه نیز به نتیجه‌گیری و ارائه راهکارها پرداخته می‌شود.

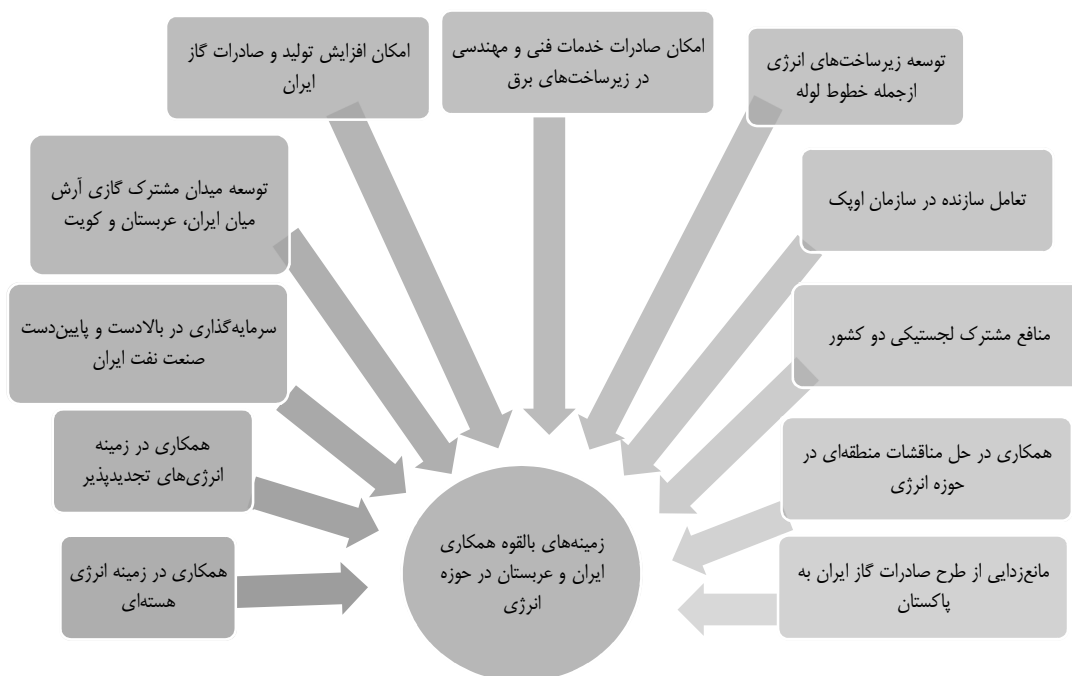
۱- زمینه‌های بالقوه همکاری ایران و عربستان در حوزه انرژی

شکل شماره ۱ خلاصه‌ای از مهم‌ترین زمینه‌های بالقوه همکاری ایران و عربستان را در زمینه انرژی مبتنی بر بررسی وضعیت و جایگاه ژئواکونومیکی و ژئوپلیتیکی دو کشور به تصویر کشیده است. در ادامه، به توضیح هریک از موارد مطرح‌شده پرداخته می‌شود.

جهان و تجربه طولانی در حوزه انرژی و موقعیت جغرافیایی مناسب در خلیج فارس و دریای خزر و همسایگی با آسیای مرکزی، در صورت پیگیری الگویی از دیپلماسی انرژی فعال به‌ویژه با نگاه به بازارهای بالقوه آینده در کشورهای درحال توسعه، از امکان ایجاد پیوند میان منابع انرژی خود با طیف متنوعی از مصرف‌کنندگان آسیایی، اروپایی و آفریقایی برخوردار است.

عربستان از جمله کشورهای مهم منطقه از لحاظ منابع غنی انرژی است که مانند ایران یکی از اعضای تصمیم‌ساز در سازمان اوپک به شمار می‌رود. روابط ایران-عربستان در دهه اخیر با فرازونشیب همراه بوده است. این دو کشور در سال ۲۰۱۶، پس از حمله به سفارت عربستان در تهران در پاسخ به اعدام روحانی برجسته شیعه، روابط دیپلماتیک خود را به‌طور کامل قطع کردند و دو کشور در دوره‌ای طولانی وارد رقابت حداکثری راهبردی شدند. از آن زمان، تلاش‌ها برای نزدیکی عربستان سعودی و ایران به دلیل دشمنی عمیق، نارضایتی‌های تاریخی و رقابت برای قدرت منطقه‌ای با دشواری روبه‌رو بوده است. با این حال، مواردی از گفت‌وگو و تماس دیپلماتیک میان دو کشور به‌ویژه در مواردی مانند نگرانی‌ها درباره تنش‌زدایی، وجود داشته است. کشورهای متعدد مانند عمان، پاکستان، کویت، قطر و عراق و حتی سازمان ملل متحد تلاش‌هایی را برای میانجیگری در حل و فصل اختلافات ایران و عربستان انجام دادند که شکست خورد، اما چین به‌گونه‌ای توانست به تنظیم توافق صلح میان دو رقیب کمک کند. به نظر می‌رسد پیامدهای اقتصادی روابط با چین، تأثیر انکارناپذیری بر نقش آن به‌عنوان میانجی صلح

شکل ۱- مهم‌ترین زمینه‌های بالقوه همکاری بین ایران و عربستان در حوزه انرژی

خاطر نشان می‌شود صادرات گاز به عربستان می‌تواند از مسیر دریا یا کویت باشد. در حال حاضر عربستان با توجه به اینکه حجم زیادی گاز ندارد و نیز اینکه در برخی سال‌ها به‌خصوص در فصل تابستان که اوج مصرف برق را دارد و تا روزی ۹۰۰ هزار بشکه نفت خام را در نیروگاه‌های خود می‌سوزاند، برای افزایش ضریب بازیافت به گاز نیاز دارد. این کشور به‌طور بالقوه این امکان را دارد که حجم زیادی از گاز را برای آب‌شیرین‌کن‌ها و تولید برق جذب کند.

- توسعه میدان مشترک گازی آرش میان ایران،

عربستان و کویت

میدان گازی آرش میدانی مشترک میان ایران، عربستان و کویت است که تاکنون توسعه نیافته است. این در حالی است که برای همه میدان‌های مشترک میان ایران و عربستان، برنامه و مصوبه‌های

- امکان صادرات گاز ایران به کشورهای هم‌جوار

عربستان در زمینه تولید نفت جزو چند کشور برتر جهان به شمار می‌رود، اما در کنار کشورهای دیگر خلیج فارس مانند امارات، در تأمین گاز با محدودیت‌هایی روبه‌روست. ایران می‌تواند مشروط به رفع ناترازی گازی داخلی و افزایش ظرفیت تولید خود، از این موقعیت برای توسعه بازارهای صادراتی گاز خود و تبدیل شدن به قطب منطقه استفاده کند. هم‌گرایی ایران با عربستان این تصور را در ذهن ایجاد می‌کند که ایران می‌تواند چنین توافقی را با دیگر کشورهای همسایه با این کشور مانند کویت و امارات نیز داشته باشد. کشورهای عربی به‌ویژه عربستان و امارات در فصل تابستان نیاز به گاز دارند. این موضوع می‌تواند در زمینه صادرات گاز، البته اگر مصرف داخلی اجازه دهد، نخستین گام همکاری با کشورهای منطقه غرب آسیا باشد.

احداث ۷۰۰ کیلومتر از خط لوله تاپی از این پیشنهادها بود.

پاکستان از بحران شدید انرژی و اقتصادی رنج می برد که منجر به قطع کامل برق به مدت چندین هفته در برخی بخش ها شده و فعالیت صنایع را مختل کرده است. از آنجا که عربستان سعودی و ایران هر دو تولیدکنندگان عمده نفت هستند و هر دو طرح های توسعه ای مختلفی مانند چشم انداز عربستان سعودی سال ۲۰۳۰ و اهداف انرژی جدید ایران در برنامه هفتم توسعه را آغاز کرده اند، پیمان صلح میان آن ها، راه هایی را برای پاکستان در راستای همکاری در ابتکارات مختلف انرژی و کسب سرمایه گذاری باز می کند و زمینه را برای سرمایه گذاری های مشترک در توسعه انرژی و اقتصادی پاکستان فراهم می آورد.

– همکاری در حل مناقشات منطقه ای در حوزه انرژی

مزیت دیگر توافق دو کشور، ایجاد چشم انداز مطلوب برای حل مسالمت آمیز و همکاری گرایانه چالش های انرژی در منطقه غرب آسیا از جمله قرارداد کرسنت با امارات متحده عربی است. در صورت کاهش تنش سیاسی میان ایران و عربستان می توان به دنبال ایجاد شبکه های منطقه ای هم گرا در منطقه غرب آسیا بود. از سوی دیگر، با ادامه همکاری دو کشور می توانیم شاهد دسترسی به بازارهای کشورهای شورای همکاری خلیج فارس نیز باشیم.

لازم برای افزایش تولید و نگهداشت توان تولید وجود دارد. به نظر می رسد این امکان میسر است که هم زمان با توسعه مشترک این میدان، ایران بتواند سهم گاز خود از این میدان را به عربستان و کویت صادر کند.

– تعامل سازنده در سازمان اوپک

ایران و عربستان دو کشور تأثیرگذار در تصمیم های اوپک و ائتلاف اوپک و غیر اوپک (اوپک پلاس) هستند. توافق ایران و عربستان به عنوان دو عضو تأثیرگذار اوپک به طور طبیعی می تواند در روند تصمیم گیری و ایجاد ثبات در این سازمان تأثیرگذار باشد. اهمیت این همکاری ها آنجا بیشتر مشخص می شود که ایران و عربستان در مجموع، حدود ۳۷ درصد از ذخایر نفت جهان را در اختیار دارند و می توانند با سرمایه گذاری های مشترک و تجارت هماهنگ در بازار نفت، نقش بسزایی در ایجاد امنیت انرژی جهان ایفا کنند.

– مانع زدایی از طرح صادرات گاز ایران به پاکستان

در بحث صادرات گاز به پاکستان یکی از موانع اصلی در این طرح، می توانست دخالت های عربستان باشد که با توافق بین دو کشور این همکاری ها تداوم می یابد.^۱ در بسیاری موارد عربستان تنها برای اینکه جلوی نفوذ ایران در کشورهای منطقه را بگیرد، برخی اختلال زایی ها را انجام و پیشنهاد های مالی و سرمایه گذاری را به دیگر کشورهای منطقه می داد. برای مثال، صادرات برق به عراق و تأمین مالی

۱. عربستان سعودی و پاکستان به طور سنتی روابط صمیمانه ای دارند و عربستان به صورت اعتباری به پاکستان نفت می فروشد و در بخش های توسعه ای متعدد مانند کشاورزی، انرژی و زیرساخت ها سرمایه گذاری می کند.

۲۰۴۰ برساند. برای دستیابی به این هدف، دولت این کشور سالانه حدود ۵ میلیارد دلار در تولید و ۴ میلیارد دلار در توزیع و انتقال سرمایه‌گذاری خواهد کرد. نظر به تجربه و توان فنی و مهندسی بالایی که کشورمان در زیرساخت‌های برق دارد، به نظر می‌رسد امکان صادرات خدمات فنی و مهندسی در این باره وجود داشته باشد.

– توسعه زیرساخت‌های انرژی از جمله خطوط لوله دو کشور می‌توانند در توسعه زیرساخت‌ها مانند خطوط لوله و پالایشگاه‌ها برای تسهیل صادرات محصولات نفت و گاز به دیگر کشورها همکاری کنند. همکاری ایران و عربستان سعودی ظرفیت ایجاد ثبات در بازار انرژی را دارد که به نفع هر دو کشور و اقتصاد جهانی است.

– همکاری در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر

دو کشور می‌توانند برای ایجاد زیرساخت‌های نوآورانه مانند شهرهای هوشمند و انرژی‌های تجدیدپذیر همکاری کنند. هم ایران و هم عربستان سعودی دارای ظرفیت بالایی برای توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر با منابع عظیم خورشیدی و بادی هستند. این همکاری به هر دو کشور کمک می‌کند تا نیازهای انرژی خود را برطرف کنند، توسعه پایدار را ترویج دهند و به اهداف اقلیمی کمک کنند.

– منافع مشترک لجستیک دو کشور

یکی از راهبردهای جدید اقتصاد عربستان سعودی برای نیل به اهداف چشم‌انداز سال ۲۰۳۰، تبدیل شدن به هاب لجستیک میان آفریقا، اروپا و آسیاست. عربستان سعودی مسیر مناسبی برای دسترسی آسان‌تر

– سرمایه‌گذاری در بالادست و پایین‌دست صنعت نفت ایران

ایران و عربستان در مجموع، حدود ۳۷ درصد از ذخایر نفت جهان را در اختیار دارند و می‌توانند با سرمایه‌گذاری‌های مشترک و تجارت هماهنگ در بازار نفت، نقش بسزایی در ایجاد امنیت انرژی جهان ایفا کنند. صنعت نفت و گاز ایران نیازمند ۱۰۰ میلیارد دلار و صنعت برق نیازمند ۲۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری است که تأمین این سرمایه در شرایط تحریمی به‌سادگی امکان‌پذیر نیست. به نظر می‌رسد برای توسعه بخش بالادستی و پایین‌دستی صنعت نفت و گاز کشور می‌توان از ظرفیت شرکت‌های سایبک و آرامکوی عربستان سعودی استفاده کرد (شانان).

– همکاری در زمینه انرژی هسته‌ای

در دهه‌های اخیر، کشورمان تجربه توسعه صلح‌آمیز زیادی در انرژی هسته‌ای به دست آورده است. یکی از زمینه‌های توسعه همکاری دو کشور می‌تواند صادرات خدمات فنی و مهندسی و دانش در زمینه توانمندی‌های هسته‌ای ایران به عربستان باشد.

– امکان صادرات خدمات فنی و مهندسی در زیرساخت‌های برق

عربستان سعودی قصد دارد کل بخش تولید، توزیع و انتقال برق خود را برای کاهش مصرف نفت در تولید برق ارتقا دهد. تخمین زده می‌شود که این کشور ظرفیت تولید برق خود را تقریباً دو برابر و از ۸۲ گیگاوات در سال ۲۰۱۸، به ۱۶۰ گیگاوات تا سال

ایران به آفریقا است. از سوی دیگر، ایران می‌تواند از طریق کریدور شمال-جنوب، مسیر بهینه و مناسبی برای دسترسی عربستان سعودی به اقتصادهای آسیای مرکزی و اقتصاد روسیه باشد. بنابراین، دو کشور در حوزه لجستیک دارای منافع مشترک هستند.

۲- ملاحظات امنیت انرژی

توافق اخیر همکاری میان ایران و عربستان دورنمای روابط سیاسی میان دو کشور و کشورهای منطقه را امیدبخش کرده است و بی‌شک مبنای همکاری‌های گسترده بین‌المللی و دیپلماتیک خواهد بود؛ زیرا بهبود و تقویت همکاری‌های چندجانبه، زمینه‌ساز تحولات و گشایش‌های راهبردی در بخش‌هایی مانند اقتصادی و انرژی است، اما این تحلیل را نیز باید معتبر دانست که علت اصلی تمایل عربستان برای همکاری در سطوح مختلف با ایران، در راستای سیاست کنترل ایران است.

در این راستا، نشریه نشنال/ایتیرست^۱ در گزارش اخیر خود چنین استدلال می‌کند که تمایل عربستان به همکاری و ایجاد توافق با ایران در حوزه‌های مختلف، به تلاش این کشور برای مهار نفوذ ایران در منطقه و نیز رابطه ایران با چین مرتبط است. این نشریه معتقد است که مجتمع‌های صنعتی ایران از سوی عربستان سعودی به‌عنوان تهدید تلقی می‌شود که به ایران کمک می‌کند موشک، پهپاد و فناوری‌های ارتباطی پیشرفته را در منطقه صادر کند و باعث تضعیف منافع عربستان شود. عربستان سعودی با

گرم‌تر کردن روابط خود با چین به دنبال سرمایه‌گذاری بر ظرفیت صنعتی چین برای ایجاد پایگاه صنعتی پیشرفته است. بنابراین، چین از سرمایه‌گذاری‌های صندوق سرمایه‌گذاری دولتی عربستان در بخش صنعتی خود استقبال کرده است؛ موضوعی که به ریاض کمک می‌کند تا دانش خود را برای پیشبرد پایگاه صنعتی و حفظ توازن قوای صنعتی با ایران تقویت کند.

ایران در تلاش برای تنوع بخشیدن به اقتصاد، تقویت ظرفیت‌های فناوری و تضمین مشارکت‌های جدید منطقه‌ای و بین‌المللی از جمله با چین، رشد صنعت انرژی‌های تجدیدپذیر خود را دنبال کرده است که به کشور برای غلبه بر تحریم‌ها کمک می‌کند. کشورهای شورای همکاری خلیج فارس با تشویق به استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر از طریق ابتکار عمل‌ها و سرمایه‌گذاری در این حوزه در یمن، عراق و سوریه تلاش می‌کنند تا وابستگی کشورها به سوخت و انرژی ایران را کاهش دهند. عربستان سعودی با امضای قرارداد با چین قصد دارد در بخش انرژی‌های تجدیدپذیر برتری یابد و از این طریق فروش انرژی ایران را در منطقه و فراتر از آن کاهش دهد. چین به‌عنوان قدرتی پیشرو در انرژی‌های تجدیدپذیر قصد دارد به عربستان سعودی در دستیابی به چنین اهدافی به قیمت عقب ماندن ایران از پیگیری اهدافش که اکنون به دلیل تحریم‌های اعمال‌شده از سوی غرب متوقف شده است، کمک

1 . National Interest

عملی سازد. در این میان می‌توان به طیف وسیعی از کشورها مانند عربستان سعودی، یمن، عمان، ایران، امارات متحده عربی، لیبی و روسیه اشاره کرد. به‌طور کلی، اولویت چین واردات انرژی از میان عرضه‌کنندگانی است که بیشترین تعامل را در بخش‌های مختلف اقتصاد (فراتر از حوزه انرژی) دارند؛ زیرا این کشور بر این باور است که واردات انرژی، اهرمی در راستای تقویت جایگاهش در اقتصاد کشورهای عرضه‌کننده به‌ویژه در بخش‌های غیرانرژی، زیرساختی و نظامی است. هم‌اکنون منطقه غرب آسیا با سهم ۴۵ درصد، بیشترین سهم را در تأمین نفت مورد نیاز چین ایفا می‌کند. این در حالی است که ایران در این بین، تنها ۳ درصد از واردات نفت این کشور را تأمین می‌کند. با توجه به اینکه توافق اخیر ایران و عربستان با میانجیگری چین عملیاتی شده است، به نظر می‌رسد می‌توان از ظرفیت توسعه همکاری‌ها با محوریت چین نیز بهره برد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

ایران و عربستان سعودی اکنون پس از دوره طولانی رقابت حداکثری راهبردی، وارد تعامل شده‌اند. تفاهم‌نامه ۱۲ مارس (۲۲ اسفند سال ۱۴۰۱) جمهوری اسلامی ایران و عربستان در پکن، مهم‌ترین واقعه ژئوپلیتیک منطقه غرب آسیا در سال‌های اخیر و تأثیرگذارترین حادثه برای بازار جهانی نفت و اوپک در سال ۲۰۲۳ است. با وجود برخی اختلافات، دو کشور ایران و عربستان می‌توانند از افزایش

کند. درنهایت، این نشریه چنین نتیجه می‌گیرد که چرخش عربستان سعودی به سمت چین مکمل تلاش‌های ایالات متحده برای مهار ایران است و به‌رغم آن چیزی که در نگاه نخست به نظر می‌رسد، به‌طور جدی منافع آمریکا را تضعیف نمی‌کند. شاید برای همین است که دولت جو بایدن، رئیس‌جمهوری آمریکا، در برابر مشارکت راهبردی عربستان سعودی و چین واکنش شدیدی از خود نشان نداده است.

حاصل صحبت اینکه، توافق به‌دست‌آمده میان دو کشور از جنبه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی و ژئوپلیتیکی حائز اهمیت فراوان است و هوشمندی و داشتن ابتکار عمل در استفاده از ظرفیت‌های ممکن همکاری نیازمند تعامل دستگاه‌های مختلف تصمیم‌ساز کشور است؛ هرچند نباید فراموش کرد که عربستان ایران را به‌عنوان رقیب منطقه‌ای در حوزه‌های مختلف می‌بیند که سیاست کنترل یا مهار آن همچنان دارای موضوعیت است. از این‌رو رصد رفتار و تعاملات این کشور در گذر زمان برای ارزیابی دقیق‌تر نیات آن ضرورت دارد.

مسئله مهم دیگر، سیاست‌های چین در منطقه غرب آسیا به‌عنوان بازیگر فرامنطقه‌ای مهم است. در سال‌های اخیر، چین به سوی برقراری پیوندهای هرچه نزدیک‌تر با تعداد هرچه بیشتری از کشورهای دارنده منابع انرژی پیش رفته است تا بدین وسیله ضمن تضمین نسبی عرضه، «راهبرد متنوع‌سازی» منابع وارداتی را به‌عنوان عاملی برای کاهش آسیب‌پذیری راهبردی خود

افای تی اف، کار تجارت را بسیار سخت می کند. اقتصاد عربستان به سمت متنوع سازی شرکای بین المللی در حال گسترش است، اما همچنان سهم ارزهای رقیب دلار در بازار این کشور بسیار محدود است.

منابع

- شبکه اطلاع رسانی نفت و انرژی (شانان).
- <https://oec.world/en/profile/country/sau>.

همکاری در بخش نفت و گاز بهره مند شوند. این دو کشور می توانند فرصت هایی را برای اکتشاف و تولید مشترک نفت و گاز، همکاری در زمینه پیشرفت های فناوری و افزایش تجارت در محصولات نفت و گاز کشف کنند. برای اثربخشی مؤثرتر سیاست های همکاری میان دو کشور، توجه به موارد زیر پیشنهاد می شود.

- احصا و اولویت بندی فرصت های همکاری با عربستان در زمینه انرژی: فرصت همکاری های متعدد در حوزه انرژی با عربستان به طور بالقوه وجود دارد. ضروری است دستگاه دیپلماسی با همکاری وزارتخانه های نفت و نیرو، نسبت به احصا و اولویت بندی تخصصی این فرصت ها اقدام کند و کارگروه ویژه ای تفاهم های صورت گرفته را تا رسیدن به مرحله اجرا پیگیری کند. دیپلماسی فعال انرژی در این باره ضامن موفقیت در به نتیجه رساندن طرح ها خواهد بود.

- توجه کافی به محدودیت های ناشی از تحریم ها در طراحی سیاست های همکاری مشترک: به رغم فرصت هایی که به ظاهر از سوی بازار عربستان برای ایران وجود دارد، این مسئله با محدودیت ها و پیش نیازهایی مواجه است. مسئله مهم و کلیدی تحریم های بین المللی به خصوص تحریم های مالی و بانکی است که باعث می شود تا تجارت میان ایران و عربستان همچنان محدود بماند. این مسئله به ویژه با توجه به وابستگی اقتصاد عربستان به ایالات متحده و رعایت استانداردهای نهادهای مالی و نظارتی بین المللی مانند اوفک و